

faktum

om pension, investering og samfund

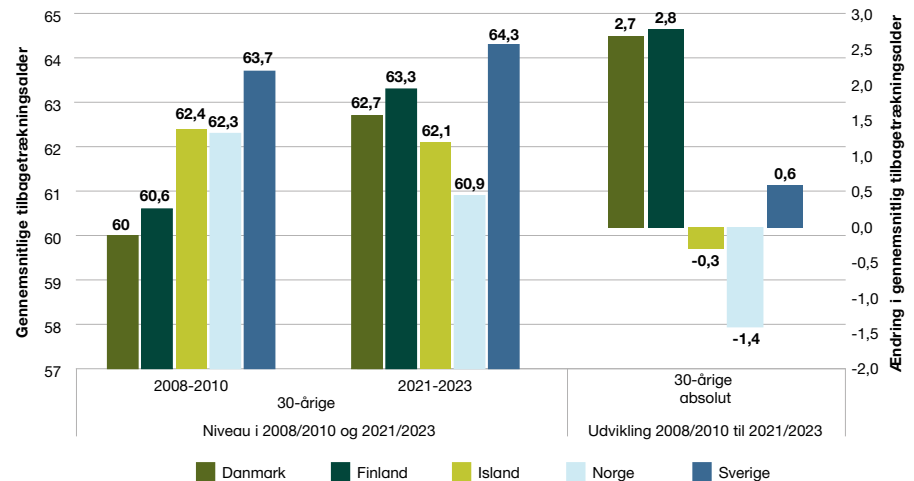
Den danske tilbagetrækningsalder haler ind på de nordiske lande

I de fleste lande i Europa (og i Norden) vil arbejdsstyrken falde i forhold til dem uden for arbejdsstyrken i de kommende årtier. Det sker i takt med, at store årgange går på pension. Mange af de nordiske lande har indført forskellige reformer for at tilpasse tilbagetrækningsalderen til stigningen i den forventede levetid. Vi har derfor set nærmere på udviklingen i tilbagetrækningen i de nordiske lande de seneste 15 år for at se på ligheder og forskelle.

Tilbagetrækningsruiter kan både være de "meget tidlige afgang" fra arbejdsmarkedet som fx førtidspension fra en yngre alder, eller det man typisk kalder den "tidlige" tilbagetrækning, som i Danmark fx er seniorpension, fleksydelse, efterløn, delpension og tidlig pension. For at fange udviklingen i både "den meget tidlige" tilbagetrækning og "den tidlige" tilbagetrækning måler vi både tilbagetrækningen for de 30+-årige (som er inkl. den meget tidlige tilbagetrækning) og de 50+-årige (som fokuserer mere på den tidlige og sene tilbagetrækning). Når vi sammenligner disse mål på tværs af de nordiske lande for perioden 2008-2023, når vi frem til følgende konklusioner:

- **Danmark har ændret sin position de seneste 15 år:** Målt ved de 30+-årige, så er Danmark gået fra at have den laveste gennemsnitlige tilbagetrækningsalder blandt alle nordiske lande i 2008/2010 til i dag at ligge midt i feltet - under Finland og Sverige, men over Island og Norge. En stor del af den ændrede danske position skyldes 'Velfærdsforliget' fra 2006 og 'Efterløns-

Figur 1 – Udviklingen i den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i de nordiske lande fra 2008/2010 til 2021/2023 – 30+-årige

Note: Figuren viser den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder måler ved, hvilken alder man første gang modtager en offentlig pensionsydelse.

Kilde: ATP's egne beregninger på data fra DST, Pensionsmyndigheden, NAV, Finnish Centre for Pensions og Trykingsastofnun.

- og førtidspensionsreformen' fra 2012.
- **Blandet udvikling i de nordiske lande igennem de seneste 15 år:** Der er ikke et klart mønster i udviklingen i tilbagetrækningsalderen på tværs af de nordiske lande siden 2008. I Danmark, Finland og Sverige er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder steget de seneste 15 år (målt ved de 30+-årige), mens den er faldet i Island og Norge. I Finland og Danmark er den steget rigtig meget - hhv. 2,8 år og 2,7 år.
- **Størst stigning er sket blandt de 60-64-årige i de fleste lande:** I de fleste lande er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder steget mest

- blandt de 50+-årige – særligt blandt de 60-64-årige, hvor Danmark har oplevet den største stigning af alle landene.
- **Stor variation i kvinders og mænds relative tilbagetrækning i Norden:** I Finland og Sverige er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for mænd og kvinder, for de 30+-årige, næsten ens i dag, og det er en medvirkende årsag til, at Finland og Sverige har de højeste effektive tilbagetrækningsalder af alle de nordiske lande. I Danmark er kvinders tilbagetrækningsalder 1,4 år lavere end mændenes.
- **Hvad forklarer forskellen mellem Danmark og de lande med de hø-** →

Jeste tilbagetrækningsalder: En af forskellene på Danmark og de lande der trækker sig senest tilbage er, at kvinder i Danmark har en lavere tilbagetrækningsalder end mænd. Forskellen er både drevet af kvinders tidlige tilbagetrækning (førtidspension) og senere tilbagetrækning (efterløn, tidlig pension og seniorpension). Finland har mindsket tilbagetrækningen meget før 50-års alderen i den analyserede periode.

Læs hele analysen nedenfor.

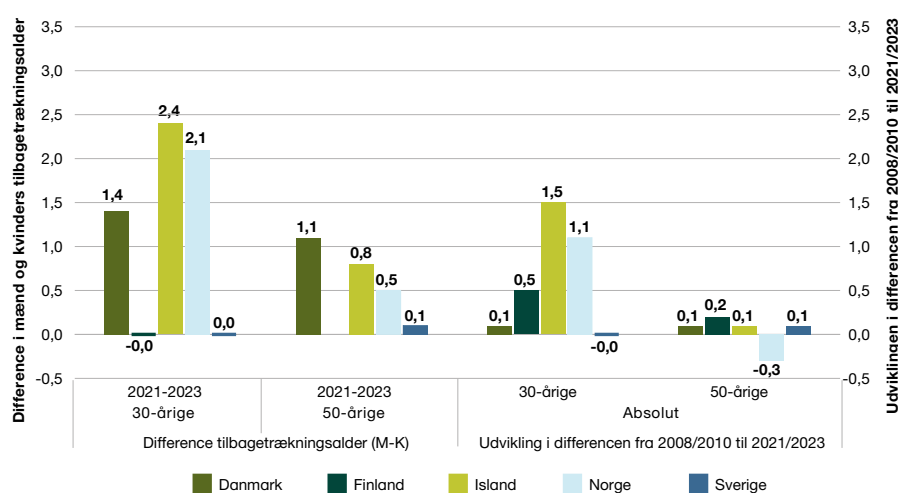
Den generelle udvikling i tilbagetrækningen i de nordiske lande

I analysen måles tilbagetrækning ved den "effektive tilbagetrækningsalder", som omtales som den gennemsnitlige tilbagetrækning i analysen. Denne tilgang tager højde for forskellen i størrelsen af de enkelte alderskohorter og tilbagetrækningen estimeres ved hjælp af ændringer i arbejdsstyrkens erhvervsfrekvenser frem for arbejdsstyrkens niveauer. Derved bliver det nemmere at sammenligne den reelle tilbagetrækning på tværs af landene og over tid inden for landene. Vi har valgt at måle den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder, som første gang man modtager en "permanent" offentlig pensionsydelse. I Danmark gælder det ydelserne førtidspension, seniorpension, fleksydelse, efterløn, delpension, tidlig pension og folkepension. I boksen "Sådan har vi regnet" uddyber vi betydningen for målingen, hvis man i stedet definerer tilbagetrækningen, som når man stopper med at arbejde - den såkaldte "Exit age".

I Figur 1 ses udviklingen i den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for en 30+-årig fra "2008-2010" til "2021-2023" for de nordiske lande (Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige). En tilsvarende figur for de 50+-årige ses i "Sådan har vi regnet".

I den valgte periode er den gennemsnitlige tilbagetrækning for 30+-årige steget i Finland, Danmark og Sverige (hhv. 2,8 år, 2,7 år og 0,6 år), mens den er faldet i Island og Norge (hhv. 0,3 år og 1,4 år). Danmark er således gået fra en sid-

Figur 2 – Den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i de nordiske lande fra 2008/2010 til 2021/2023 opdelt på mænd og kvinder for hhv. 30+-årige og 50+-årige

Note: Figuren viser den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder måler ved, hvilken alder man første gang modtager en offentlig pensionsydelse. Differencen er beregnet som mænds gennemsnitlige tilbagetrækningsalder minus kvinders, så et positivt tal betyder, at mænd trækker sig senere end kvinder.

Kilde: ATP's egne beregninger på data fra DST, Pensionsmyndigheden, NAV, Finnish Centre for Pensions og Trykingsastofnun.

ste plads tilbage i 2008/2010 til en placering midt i feltet. En stor del af den ændrede danske position skyldes 'Vel-færdsforliget' fra 2006 og 'Efterløns- og førtidspensionsreformen' fra 2012.

Forskellen på kvinder og mænds tilbagetrækning på tværs af landene

I Finland og Sverige er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for mænd og kvinder omtrent den samme i dag. Dette adskiller sig fra Danmark, Island og Norge, hvor mænd i gennemsnit trækker sig senere tilbage end kvinder – se Figur 2. I Danmark, Island og Norge (målt ved de 30+-årige) trækker kvinder sig i gennemsnit hhv. 1,4 år, 2,4 år og 2,1 år tidligere tilbage end mændene.

Siden 2008/2010 er denne forskel steget i Island og Norge, mens den er uændret i Danmark. I Island og Norge skyldes forskellen især, at kvinders tilbagetrækning før 50-års alderen er noget højere end mændenes.

I Sverige, Finland og Norge er folkepensionen afhængig af ens indkomst i den erhvervsaktive periode, dog er der en garanteret ydelse for de personer, som

har haft ingen eller lav indkomst. I dette system vil kvinder typisk have en lavere folkepension end mænd, da kvinder i højere grad har længere perioder uden for arbejdsmarkedet, fx i forbindelse med forældreorlov. Samtidig har de typisk en lavere livstidsindkomst i den erhvervsaktive periode end mænd.

I Danmark og Island er folkepensionen en universel ydelse, hvilket betyder, at ydelsen er uafhængig af, hvad ens indkomst har været i den erhvervsaktive periode. I Danmark og Island bliver de private pensioner modregnet i de offentlige pensioner, og derfor vil personer med høje indkomster typisk få mindre offentlig pension.

Sådan har vi regnet

I opgørelsen indgår de nordiske lande Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, men eksklusive de selvstyrende områder Ålandsøerne (del af Finland), Færøerne (del af Danmark) og Grønland (del af Danmark).

Vi har valgt at måle den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder, som første gang man modtager en "permanent" offentlig pensionsydelse. I Danmark gælder det, når man modtager en af ydelserne førtidspension, seniorenpension, fleksydelse, efterløn, delpension, tidlig pension, og folkepension.

Delvis tilbagetrækning: I nogle af de nordiske lande er det muligt at trække sig delvist tilbage (Finland, Sverige og Norge) og stadig arbejde. Hvis man valgte at inddrage "delvis tilbagetrækning" i denne analyse, så ville det reducere den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder med mellem (0,1 til 0,3 år) for de tre lande, hvor det er muligt.

Exit age: Eftersom nogle arbejder videre, mens de modtager offentlige (permanente) pensioner, så vil den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder målt ved, hvornår man starter med at modtage en pensionsydelse, være lavere end tilbagetrækningsalderen målt ved, hvornår man stopper med at arbejde (den såkaldte "Exit age"). Måles den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder som "den effektive Exit age" (se OECD 2023) i stedet for "den effektive retirement age" (anvendt i denne analyse), så stiger den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder med 3,8 år for Island, og mellem +0,3 – +1,3 år for de andre fire lande. Det er dermed primært Island, som ville få et noget andet resultat, hvis man anvendte "Exit age".

Hierarkisk set, så vil en måling, der inddrager delvis tilbagetrækning, give den laveste tilbagetrækningsalder af de tre tilgange, og exit age, hvor man måler afgang, når man stopper med at arbejde, vil give den højeste tilbagetrækningsalder. Vi har valgt den tilgang, der placerer sig i midten i denne analyse.

Opgørelsen af den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder er beregnet som "den effektive tilbagetrækningsalder" (se nedenfor). Den "effektive tilbagetrækningsalder" tager højde for forskellen i størrelsen af de enkelte alderskohorter. Derved bliver det nemmere at sammenligne den reelle tilbagetrækning på tværs af landene og over tid inden for landene. De absolute tal opgjort via denne metode skal tolkes med varsomhed. Vi opgør gennemsnittet fra 2008-2010 ift. gennemsnittet for perioden 2021-2023, for at undgå en for stor påvirkning fra enkelt års udsving.

Den forventede effektive tilbagetrækningsalder: Den forventede effektive tilbagetrækningsalder opnås ved først at beregne dødeligheden og risikoen for at gå på pension for hver alder. Risikoen for at gå på pension er forholdet mellem antallet af nye pensionister i år x og arbejdsstyrken året før ($x-1$).

Antallet af nye pensionister fås ved at fratække det samlede antal af pensionerede i år x fra antallet af pensionerede i året før ($x-1$) korrigeret for antallet af afdøde. Dette gøres for hver alder op til 70 år.

Gennemsnitsalderen for de nye pensionister er den forventede effektive tilbagetrækningsalder:

$$E_y^x := \frac{\sum_{j=y}^{70} j A_j^x}{\sum_{j=y}^{70} A_j^x}$$

Hvor y er den nedre alder, som den forventede effektive tilbagetrækningsalder skal beregnes ud fra. I dette faktum er det 30- og 50-årige.

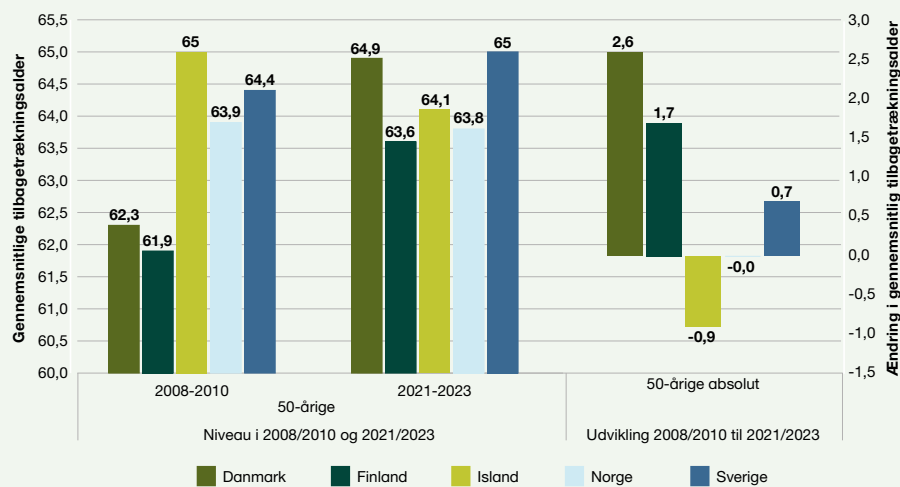
A_j^x er sandsynligheden for at gå på pension ved alder j beregnet ved $A_j^x := e_j^x \prod_{k=30}^{j-1} (1 - e_k^x - y_k^x)$, hvor y_j^x er dødeligheden i år x for alder j

e_j^x er risikoen for at gå på pension i år x for alder j beregnet ved $e_j^x := \frac{\square e_j^x}{v_{j-1}^x}$, hvor

- v_j^x er antallet af personer, som ikke er gået på pension i år x for alder j
- $\square e_j^x$ er antallet af personer som er gået på pension i år x for alder j korrigeret for afdøde beregnet ved $\square e_j^x = p_j^x - p_{j-1}^{x-1} (1 - f_f \cdot y_j^x)$. p_j^x er antallet af pensionerede i år x for alder j . f_f er en dødelighedsfaktor som er 9 for personer yngre end 50, 3 for personer mellem 50 og 59 år, og 1 for personer ældre end 59 år. Dødelighedsfaktoren tager højde for, at personer der går tidligt på pension, har en højere dødelighed end resten af aldersgruppen.

På næste side ses udviklingen i den forventede effektive tilbagetrækningsalder for 50+-årige. En lignende figur for de 30+-årige findes i figur 1 i analyseteksten.

Figur B1 – Udviklingen i den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i de nordiske lande fra 2008/2010 til 2021/2023 – 50+-årige

Note: Figuren viser den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder måler ved, hvilken alder man første gang modtager en offentlig pensionsydelse.

Kilde: ATP's egne beregninger på data fra DST, Pensionsmyndigheden, NAV, Finnish Centre for Pensions og Tryggingastofnun

Hvad har drevet udviklingen i de enkelte lande?

Den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i de enkelte lande er i høj grad påvirket af pensionsreformer, men et lands økonomiske situation kan også have en betydning for tilbagetrækningsalderen. Nedenfor vil vi analysere mulige forklaringer til ændringer i den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder for de enkelte lande.

Danmark: I Danmark er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder steget med 2,7 år i perioden for de 30+-årige. Årsagerne er blandt andet Velfærdsforliget fra 2006 og Tilbagetrækningsaftalen fra 2011. I Velfærdsforliget blev det aftalt, at efterløns- og pensionsalderen skulle stige med den forventede stigning i befolkningens levealder. I Tilbagetrækningsaftalen fra 2011 blev det aftalt, at efterlønsperioden gradvist skulle reduceres fra 5 til 3 år, og at forhøjelserne af efterløns- og folkepensionsalderen fra Velfærdsforliget skulle starte 5 år før end oprindeligt planlagt.

Finland: I Finland er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder steget med 2,8 år i perioden for de 30+-årige. Grunden til det er, at der blev gennemført større pensionsreformer i 2005 og 2017. Der er desuden igangsat et arbejde med en ny pensionsreform, hvor der senest skal være et forslag ultimo januar 2025. Med pensionsreformen fra 2005 blev der blandt andet indført en fleksibel pensionsalder mellem 63 og 68 år – før 2005 var pensionsalderen 65 år – samtidig med, at man hævede aldersgrænsen for at modtage tidlige tilbagetrækningsordninger og afskaffede nogle førtidige tilbagetrækningsordninger. For eksempel er det ikke længere muligt at trække sig tilbage som 60-årig, hvis man er arbejdsløs. Omkring 25 pct. benyttede sig af denne ordning. I pensionsreformen fra 2017 blev der desuden indført, at pensionsalderen skulle følge levetidsforventningerne.

Island: I Island er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder faldet med 0,3 år for de 30+-årige, dog har der været udsving i løbet af perioden. En af årsagerne er, at Island blev hårdt ramt af finanskrisen, hvor næsten 90 pct. af det islandske banksystem kollapsede, hvilket medførte, at mange tabte mere end 20 pct. af deres samlede kapital i privat opsparing og arbejdsmarkedspension. Mange islændinge, som ikke mistede deres arbejde, valgte at arbejde længere, hvis det var en mulighed. Dette medførte, at den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder steg i perioden umiddelbart efter finanskrisen, men den er herefter faldet igen. Dette indikerer, at et lands økonomiske situation kan påvirke den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder særlig, hvis det har en betydning for pensionsudbetalingerne. Den islandske "exit age" fra arbejdsmarkedet er generelt 2-3 år højere end den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder. Dette indikerer, at en stor gruppe af borgere fortsætter med at arbejde efter, at de modtager deres folkepension. Dette er selvom, at der er modregning af den offentlige pension i Island.

Norge: I Norge er den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder faldet med 1,4 år i perioden for de 30+-årige. En af årsagerne til dette er, at der blev indgået en aftale om en ny pensionsreform i 2010 med virkning fra 2011. Pensionsreformen vil være fuldt implementeret for personer født i 1963 eller senere. De nye regler gjorde det blandt andet muligt at starte pensionsudbetalingerne allerede som 62-årig, dog er den officielle pensionsalder 67 år.

Den norske folkepension ("folketrygd") adskiller sig fra den danske ved at være baseret på, at man optjener pensionsrettigheder på baggrund af ens indkomst som erhvervsaktiv. Dvs. desto højere indkomst man har haft i den erhvervsaktive periode desto større bliver ens folkepension. Betingelsen for at starte udbetalingen tidligere er, at den årlige ydelse minimum skal være 124.028 NOK (svarende til 77.220 DKK) i 2024-kr. Man kan vælge, om man får udbetalt folkepensionen fuldt eller delvis. Den beregnede gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i dette Faktum er ekskl. delvise pensioner.

I 2023 benyttede omkring hver fjerde nordmand i alderen 62-66 år sig af at kunne få udbetalt pensionen førtidig. Der er dog store forskelle blandt mænd og kvinder. 36 pct. af mændene havde startet udbetalingen tidligere, mens det kun var 16 pct. af kvinderne. Mange vælger imidlertid at kombinere pensionen med arbejde, da der ikke er nogen modregning i pensionen ved arbejdsindkomst. Således var der knap 60 pct. i aldersgruppen 62-66 år, som gjorde dette. Gruppen falder til omkring 20 pct. for personer i alderen 67-69 år.

Sverige: Sverige har den højeste gennemsnitlige tilbagetrækningsalder i Norden, og den er steget med 0,6 år i perioden. Mulige årsager til det er, at der i Sverige har været et markant fald i antallet af nytilkendelser af førtidspension, som skyldes en række ændringer på området. Det medførte en stigning i den gennemsnitlige tilbagetrækningsalder særligt i perioden fra midt nullerne og frem til 2010. Ændringerne omfattede blandt andet krav om permanent tab af erhvervssevne, gradueret ydelse afhængig af graden af tabet af erhvervssevnen, lavere maksimale sats for førtidspension mv. Fokusset i de svenske reformer for førtidspension har været at inkludere flere i arbejdsfællesskabet. I nyere tid har man i Sverige, pr. 1. januar 2020, hævet den tidligste udbetalingsalder for indkomstpension fra 61 til 62 år. I 2023 blev alderen hævet til 63 år samtidig med, at alderen for udbetalingen af garantipensionen blev ændret fra 65 til 66 år.

Den svenske folkepension ("Allmän pension") er indrettet på en anden måde end den danske, da den er inddelt i garanti-, indkomst- og præmiepension. Garantipensionen er en mindstepension, som skal sikre en pensionsindkomst til de personer, der har haft en lav eller ingen indkomst gennem livet. Indkomst- og præmiepensionen er afhængig af ens indkomst igennem den erhvervsaktive periode.

Tilbageføringslandskabet i de 5 udvalgte nordiske lande

Land	Pensionsalder	Mulige tilbageføringsruiter før pensionsalder	Muligheder for arbejde efter pensionsalder
Danmark	67 år	<p>Tidlig pension: Man kan trække sig tilbage op til 3 år før folkepensionsalderen, hvis man har haft en tilknytning til arbejdsmarkedet i mindst 42-44 år.</p> <p>Efterløn: Man kan trække sig tilbage 3 år før folkepensionsalderen, hvis man opfylder følgende betingelser: 1) medlem af en A-kasse, 2) indbetalt efterlønsbidrag i mindst 30 år, og 3) opfylder et indkomst- eller beskæftigelseskrav baseret på de sidste 3 år.</p> <p>Seniorpension: Man kan trække sig tilbage op til 6 år før folkepensionsalderen. Krævet er, at 1) man har været beskæftigede i mindst 20-25 år, og 2) man kan arbejde maksimalt 15 timer om ugen.</p> <p>Førtidspension: 1) Alderskrav: 18 år og op til pensionsalderen, 2) erhvervsevnen er varigt og væsentligt nedsat, 3) man er ikke i stand til at forsørge sig selv, og 4) alle muligheder for at forbedre erhvervsevnen er afprøvet.</p>	<p>Opsat pension: Udskyde pensionen. Dette øger de månedlige udbetalinger, når udbetalingen startes.</p>
Finland	65 år (årgang 1962-1964. Herefter er den koblet op på levetidsforventningerne)	<p>Arbejdslivspension: 1) Beskæftigede i mindst 38 år i et opslidende job, 2) erhvervsevnen skal være reduceret, men man har ikke ret til fuld førtidspension, og 3) man skal være mindst 63 år.</p> <p>Delvis alderspension: Man kan trække 25 eller 50 pct. af sin optjente pension, som 61-årig (62-årig for dem som er født i 1964. For personer født efter 1964 er den afhængig af levetidsforventningerne). Det er ikke et krav, at man skal arbejde. Den del af udbetalingen, der tages ud tidligere, reduceres med 0,4 pct. point for hver måned, man tager pensionen ud tidligere end pensionsalderen.</p> <p>Førtidspension 1) Alderskrav: 17 år og op til pensionsalder, 2) erhvervsevnen er nedsat med mindst 40 pct. – dog mindst 60 pct. for fuld ydelse. Førtidspension bevilges først som rehabiliteringsstød, hvis forventningen er, at personen kommer tilbage på arbejdsmarkedet.</p>	<p>Opsat pension: Man kan vælge at udskyde sin pension. For hver måned man udskyder pensionen øges de fremtidige udbetalinger med 0,4 pct. point. Man kan dog højst udskyde op til, at man er 70 år (årgang 1962 eller senere).</p>
Island	67 år	<p>Starte udbetaling af folkepensionen før tid: Man kan ansøge om at starte udbetaling af folkepensionen to år før pensionsalderen imod, at pensionen nedsættes permanent med 12,24 pct. pr. år., hvis udbetalingen starter 2 år før folkepensionsalderen.</p> <p>Førtidspension: 1) Alderskrav: 18 år og op til pensionsalder, 2) erhvervsevnen er nedsat med mindst 75 pct., og 3) alle muligheder for at forbedre erhvervsevnen er afprøvet (punkt 3 skal typisk fornyes hvert femte år).</p>	<p>Opsat pension: Det er muligt at udskyde den islandske folkepension indtil man er 80 år. Dette øger de månedlige udbetalinger, når man starter udbetalingen.</p>
Norge	67 år	<p>Fleksibilitet i pensionsalder: Man kan begynde udbetalingen af den offentlige pension førtidig (dvs. mellem 62 og 66 år), hvis den optjente pension er tilstrækkelig høj. Man skal senest starte udbetalingen af pensionen som 75-årig. Desuden kan man vælge at få udbetalt 20, 40, 60, 80 eller 100 pct. af den optjente pension.</p> <p>Førtidspension: 1) Alderskrav: 18 år og op til pensionsalder, 2) erhvervsevnen er reduceret med mindst 50 pct. og 3) gennemgået behandling for at forbedre erhvervsevnen og modtaget arbejdsrettede tiltag med henblik på at forbedre erhvervsevnen.</p>	
Sverige	Ingen fast pensionsalder	<p>Fleksibilitet i pensionsalder: I Sverige er der ikke nogen fast pensionsalder, men man kan tidligst begynde udbetaling af indkomstpensionen som 63-årig. Man kan først modtage garanti-pension (grundstøtten) som 66-årig.</p> <p>Sygdomskompensation: 1) Alderskrav: 19 – 65 år, 2) Sygdommen eller funktionsnedsættelsen er varig, og 3) erhvervsevnen er nedsat med mindst 25 pct.</p>	<p>Fleksibilitet i udbetaling: Man kan vælge at få 25, 50, 75 eller 100 pct. af den optjente pension udbetalt. Desuden er der skattemæssige fordele ved at arbejde fra 67 år.</p>

Kilder:

Kannisto, J. and Vidlund M. (2022): Expected effective retirement age and exit age in the Nordic countries and Estonia. OECD 2023: Pension at a Glance 2023, Effective age of labour market exit.